

TEATRUS bendrystei buriantis projektas „Sugrįžimai į Paragius“

Jau daug metų Akmenės rajono Paragių kaime išlikusioje dvaro sodyboje veikiantis Akmenės krašto muziejaus padalinys Lazdynų Pelėdos muziejus vykdo projektus „Sugrįžimai į Paragius“ (taip juos pavadino anksčiau daug metų muziejuje dirbusi Janina Čibirienė, vėliau jos darbus tęsė kiti muziejaus darbuotojai). Kokie buvo jų pagrindiniai tikslai ir uždaviniai, kaip jie keičiantis metams kito ir kokie įsimintiniausi renginiai jų metu vyko, kas juose dalyvavo? Papasakoti apie tai paprašėme muziejaus vedėją SANDRĄ SAKALAUŠKIENĘ.

Projekto „Sugrįžimai į Paragius“ ir kelių pastarųjų metų Lietuvos kultūros tarybos ir Akmenės rajono savivaldybės finansuotų projektų pavadinimas susijęs su šiemet rugpjūčio 17 ir 18 dienomis jau trisdešimt ketvirtą kartą mūsų muziejuje vyksiančia tradicine mėgėjų teatrų krivule „Sugrįžimai į Paragius“, kurioje per pastaruosius penkerius metus dalyvavo tiek Lietuvoje garsūs, tiek ir mažiau žinomi teatrų kolektyvai. Šių projektų tikslas – išsaugoti ir puoselėti istorinę atmintį, etnokultūrą, perduoti tradicijas ateities kartoms. Siekiame, kad vykdant projektą ir muziejuje vykstančių tradicinių švenčių metu dalyvautų, savo spektaklius rodytų ne tik mėgėjų, bet ir profesionalų teatrai. Džiaugiamės ir didžiuojamės, kad Lazdynų Pelėdos memorialiniame muziejuje vykstančiuose renginiuose savo sukurtais spektakliais žiūrovus jau yra džiuginę Akmenės kultūros namų mėgėjų teatro kolektyvas (rež. Reda Butnorienė). Prasmingą, iki šiol tebesitęsiančią draugystę prieš šešerius metus užmezgėme su Mažeikių kultūros centro Juozo Vaičkaus skrajojamojo teatro kolektyvu (rež. Martynas Januška), šiemet mūsų muziejuje planuojančiu parodyti jau ketvirtą spektaklį – „Už tave to padaryti negaliu“, sukurtu pagal Šarūno Kunicko pjesę. Utenos kamerinio

Grupė Šeduvos kultūros ir amatų centro Alksniupių mėgėjų teatro „Pilnatis“ narių po spektaklio „Ach, tos moterys...“ (rež. Laima Didžbalienė), sukurto pagal Juozo Gurausko pjesę „Šalapatris“ ir Rubenso Činariovo pjesę „Brangusai pabučiavimas“ Paragiuose 2023 m.

teatro vadovas ir režisierius, jau minėtas Š. Kunickas, mūsų muziejaus organizuojuose renginiuose yra viešėjęs du kartus. Nepamirštama šio teatro sukurta Keturakio komedija „Amerika pirtyje“, taip pat ir spektaklis „Pažadėk, kad nenumirsi pirmas...“, sukurtas pagal Daivos Čepauskaitės pjesę „Pupos“. Radviliškio rajono Šeduvos kultūros ir amatų centro Alksniupių mėgėjų teatras „Pilnatis“ (rež. Laima Didžbalienė) Paragių žiūrovams padovanojo jau tris spektaklius: „Pergudrauti velnią“, „Vakaronė pinigineje“, „Ach, tos moterys...“. Rokiškio

Scena iš žemaitiškai Paragių dvaro sodyboje 2023 m. vaidinto Telšių Žemaitės dramos teatro spektaklio „Vėina keima pablūdėmā“, sukurto pagal Žemaitės ir Gabrielės Petkevičaitės-Bitės pjesę „Velnius spąstuose“, (rež. Donatas Žilinskas)

kultūros centro Priemiesčio padalinio Bajoruose mėgėjų teatras „Šnektis“ (rež. Nijolė Čirūnienė) mūsų muziejuje viešėjo du kartus ir parodė tris spektaklius. Biržų kultūros centro Papilio skyriaus „Vaidintojų atžalynas“ (rež. Vita Vorienė) krivūlėje taip pat jau dalyvavo du kartus. Nuoširdi draugystė mus sieja ir su Telšių rajono savivaldybės Luokės kultūros centro Kaunatavos salės mėgėjų teatru „Susiedam“, Mažeikių rajono Pakalupio bendruomenės mėgėjų teatru, Rietavo savivaldybės kultūros centro teatru „Ruoda“. Telšių Žemaitės dramos teatro aktoriai pas mus taip pat jau yra vaidinę du kartus. Nepamirštam, jautrus jų sukurtas, mažesniems ir dideliems žiūrovams skirtas spektaklis „Voro galybė“ (rež. Donatas Žilinskas) nepaliko abejingo nė vienos žiūrovo, o pernai parodytą spektaklį „Veina kėima pablūdėmā“ lydėjo ir juokas, ir ilgai netylančios ovacijos.

Norint išvardinti visus teatrus ir jų spektaklius, kurie pas mus jau yra džiuginę žiūrovus, reikėtų šį sąrašą gerokai pratęsti... Akivaizdu, kad ši mūsų puoselėjama teatrų tradicija, kasmet žavinti vis naujomis temomis, raiškos įvairove ir atradimais, Paragiuose yra gyva. Ji reikalinga žmonėms, mėgstantiems ir mylintiems teatrą. Tad.. Tegyvuoja teatras!

Tradicinė mėgėjų teatrų krivūlė vyksta kasmet trečiąjį rugpjūčio savaitgalį ir yra susijusi su šv. Roko atlaisdais Šiaurinės bažnyčioje, kurios altoriaus paveikslą „Sopulingoji Dievo motina“ yra nutapęs Nikodemus Erazmas Ivanauskas, t. y. Lazdynų Pelėdos – rašytojų

Susitikimų akimirkos (iš dešinės: Sandra Sakalauskienė, režisierės Nijolė Čirūnienė, Laima Didžbalienė ir kt. 2023 m.

Tradicinės mėgėjų teatrų krivūlės „Sugrįžimai į Paragius“ žiūrovai 2023 m.

seserų, rašiusių bendru Lazdynų Pelėdos slapyvardžiu, tėvas. Tradicinės mėgėjų krivūlės reikšmę mano nuomone, geriausiai apibūdina teisėtai Lietuvos Klotimo teatro tėvo profesoriaus Petro Bielskio sveikinimo laiškas, atsiųsti mūsų muziejui, kai jis dėl įvairiausių priežasčių negalėdavo atvykti į renginius „Sugrįžimai į Paragius“:

„Maloningas sveikinimas Paragiams.

Suvažiavimas į Paragius ne tik kultūrinis, bet ir sakralinis reiškinys. Čia mūsų visų dvasios namai. Ypatinai reikšmingi vaidinimai klotime. Nebuvo dar Lietuvos, o lietuviški vaidinimai klotime jau buvo, nebuvo lietuviškos spaudos, o Palangos klotime 1899 metais jau vaidino lietuviškai. Visus Palangos vaidintojus ištrėmė į Sibirą, o visa Lietuva, kiekvienas kaimas

(Nukelta į 78 p.)

Profesorius
Petras Bielskis 2014 m.
Dainų šventėje
Vilniuje. D. Mukienės nuotrauka

slapta, klotimuose atkartoto palangiškių vaidinimą. Tai buvo tautos manifestacija, referendumas, pirmas Lietuvos nepriklausomybės pareiškimas. Teatras klotime buvo mūsų ginklas, kurį iškėlė Vincas Kudirka. Teatras iš pramogos išaugo iki tautodailės. Nuo tada vaidinimas klotime yra mūsų dvasios atnašavimas. Šios dienos Paragių vaidinimai yra kultūros mišios, kurias drauge su jumis atnašauja per keturiasdešimt pastoviai veikiančių, gabių vadovų vedamų Lietuvos klotimo teatrų. Kiekvienas vaidinantis ar globojantis vaidilas yra mūsų šviesulys. Negaliu šiandien būti su Jumis, bet gerai apsižvalgykite ir tarp Jūsų bičiulių, o gal kur nors ant klotimo balkio ar sijos aš sėdžiu susigūžęs, patenkintas, su šypsena iki ausų. Dieve, laimink mus visus.

Klaipėdos universiteto prof. dr. Petras Bielskis
Klaipėda, 2021 m. rugpjūčio mėn. 20 d⁴

„Laiškas Paragiams.

Klaipėda, 2022 rugpjūčio 16 d.

Atlaidų metas – šventas Jurgis, šventas Baltramiejus, šventas Rokas, Žolinė. Mes turim ir kultūros atlaidus. Mums šventa yra Vinco Kudirkos klėtėlė, Basanavičiaus namai Ožkabalyje, Jono Biliūno–Niūronyse. Mums, žemaičiams, šventa vieta yra Paragiai. Čia mūsų visų namai, tėvų, senelių, prosenelių namai. Koks džiaugsmas matyti po Šiaudinės šv. Roko atlaidų būriais einančius, važiuojančius į Paragių dvarelį. Susėdam po šimtametėmis liepomis ant vejų šeimomis, giminėmis, pasivaišinam ir – į klotimo teatrą. Vaidinimas mums yra nelygu mišios:

permaštome savo vaikus, savo tėvų gyvenimus, širdyje pasižadame gyventi šviesiau, daugiau mylėti negu nekęsti. Atlaidai tam ir yra, kad mūsų širdys sušiltų.

Besidžiaugdami nepamirškime šių mūsų atlaidų Paragiuose dvasios vedlių, vos nepasakiau tų Paragiuosna sugužėjusių teatrų klebonų. Šitiek metų jie dirba šventą darbą, keldami mūsų dvasią, vadindami mus ligi „didžiųjų aukštumų“. Man atrodo, kad jie jau seniai užsitarnavo jaukią vietą šalia švento Petro. Aš nuobažnai išpažįstu Martyno Januškos Mažeikiuose, Edmundo Untulio Skuode, Vilės Mičiulienės Subačiuje, Nijolės Čirūnienės Bajoruose teatrus kaip paženklintus Dievo piršto, gabius ir mirtinai būtinus mūsų žmoniskumui išsaugoti. O pati gražiausia esybė, kad visų vedlių niekaip negaliu išvardyti. Tai ir yra pats šviesiausias stebuklas, kad mūsų Lietuvėlei negali prilygti jokia kita šalis. Lietuvoje kiekvienas save gerbiantis kaimas turi teatrą arba privalo jį turėti. Net savo valstybingumo savastį mūsų bočiai gynė ne ginklu, o vaidinimu 1899 metais Palangoje. Argi tai ne stebuklas? Ir žmonės, atėję ir suvažiavę į Paragių atlaidus, šviečia savo dvasiniu grožiu kaip liktarnos. Pasižiūrėkit vienas į kitą.

Vos nepamiršau nusilenkti Paragių Motinėlei SANDRAI (Sandra mandražinasi ir sako: „Tai aš“) ir poniai Janinai, Akmenės kultūros globėjai.

Gražios šventės, nušvitimo dvasioje. Ir nepamirškite, kad Jūs visi ir kiekvienas atskirai esate mūsų teatras

Su meile ir pagarba prof. Petras Bielskis⁴

„Laiškas mūsų dvasinės kultūros gentainiams, susirinkusiems Paragių tėvonijoje.

Klaipėda, 2023 m. rugpjūčio 19 d.

Mitologinis skaičius – trisdešimt trys. Prieš tiek metų, 1990 metais, Klaipėdos universiteto rūpesčiu į Lazdynų Pelėdos tėvų Ivanauskų dvarelį suvažiavo Lietuvos tautodailės teatro inteligentija. Lietuvių teatrologijos patriarchas profesorius Vytautas Maknys tada paskelbė: „Mūsų tauta – vienintelė pasaulyje, XX amžiaus pradžioje turėjo „etnografinį“ teatrą, kuris tiesiogiai buvo perimtas iš liaudies apeigų“. Filosofas Antanas Maceina yra nurodęs, kad „Kultūros laimėjimai vertingi ir amžini esti tik tada, kai visuotino reikšmingumo turinį jie sujungia su tobula tautine lytimi“ (A. Maceina. „Pedagoginiai raštai“, 1990, p. 328). Paveldėta autentiška gyvenimo patirtis ir sudaro tautodailinio teatro pagrindus.

Scenos iš teatrų krivūlėje „Sugrįžimai į Paragius“ 2023 m. vaidintų spektaklių (iš karės): profesionalių aktorių Jurgos Kalvaitytės ir Neringos Bulotaitės sumatyto istorinio spektaklio „Šimtmečio moterys“; Kaunatavos mėgėjų teatro „Susiedam“ spektaklio „Nosis su apgamu“, sukurto pagal pagal E. Untulio pjesę (rež. Vilija Jocienė)

Tai tapo Lietuvos klotiminio teatro programa. Vaidinimas mums, lietuviams, niekada nebuvo pramoga. Palangos vaidinimu 1899 metais, Vinco Kudirkos paskatinti, po vergijos šimtmečių iškovojome lietuviškos spaudos laisvę, dar po šimto metų šaukdami „Lietuva, Lietuva!“ prikėlėme savo Nepriklausomybę.

Daugelį sudomino Klaipėdos universiteto studentų spektaklis „Ilgesio dainos“. Siužetą sudaro dialogai iš Eugenijaus Matuzevičiaus pokario metų eilių, bet jaunimas čia plėšia retas daugiabalses partizanų dainas. Pradžią spektakliui davė padovanotas Veronikos pokarinių dainų įrašų diskelis. Iš čia modernus jaunimas išgirdo pirmą balsą, pasui antrą, trečią ir užgiedojo daugiabalsę patys. Kitas dainas atsinešė iš savo močiūčių jaunystės, papildė tekstus, įvedė kitokius melodijų variantus. Paskui prireikė to laiko tekstų.

Stebina derinys – dabartinis jaunimas ir senelių, o jau išaugo kelios kartos, jų senelių kovos už laisvę. Tos dainos atsirado iš sumaitoto gyvenimo. Jas kūrė tokie pat jauni žmonės, aiškiai žinodami, kad jie pasmerkti. Todėl dainos pilnos ilgesio: „; nelauk, motinėle, prie klevo vartelių, trys sūnūs negrįš niekad; aš nebedainuosiu tau gražių dainelių ir nebesakysiu, kad tave myliu; žydės vasilkos mėlynai, bet mes nebematysime; šiandien mano vietoj padėk eglės šaką; aš nebepareisiu sodo takeliu“. Greta skamba tekstai apie viltį ir pareigą: „vai, neverk, motinėle, kad jaunas sūnus eis ginti brangiosios Tėvynės“. O Tėvynė aukštinama: „tu didvyrių žemė, mes – tavo vaikai“. Studentai atkuria gyvenimus, kurių patys

jau nebepresimena, bet paveldėjo per kraują iš savo pirmtakų. Iš degančių akių ir susiklausymo atrodo, kad jie dainuoja savo bendraamžių likimą, kuri supranta ir atjaučia. Ir tai yra jų valioje, jų laike ir jų jėgose, ir tai yra graudžiausiai gražu.

„Sugrįžimai į Paragius“ yra grįžimas į dvasinę atmintį. Tarsi tam tikra maldos forma, sąžinės patikra, dorovės ir vertybių atnaujinimas. Koks džiaugsmas kas metai matyti Jus čia sugrįžtančius. Ir dar šviesiau, kai tokie „sugrįžimai“ beveik kas sekmadienį vyksta tai Smalininkuose ar Kurtuvėnuose, Rietave, Mažeikiuose, Niūronyse, Punske, Smilgiuose, Rusneje, Panemunėlyje... Šiandien su Jumis, Sandros asmenyje, sveikinas ir Jus visus meilingai apkabina žymiausi Lietuvos klotiminio teatro patriarchai – profesorius Vytautas Maknys, liaudies artistė, režisierė Kazimiera Kymantaitė, profesorius Vytautas Jakelaitis, akademikas Jonas Lankutis, filosofas Antanas Maceina, poetai Justinas Marcinkevičius ir Kazys Bradūnas. Ir žinoma, iš džiugesio sugrudusia širdimi šalia Sandros stoviu ir Jums lenkiuosi aš, kultūros magistras, profesorius Petras Bielskis.

Dieve, laimink Jūsų gražius gyvenimus ir pasišventimą Lietuvai.“

Nuotraukos iš 2023 m. vykusios tetrų krivulės „Sugrįžimai į Paragius“ – Sandros Sakalauskiėnės

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS